

Kuva: Katarina Pessa

2022

Haitallisten vieraslajien hallinta Suomen kunnissa

Suomen luonnonsuojeluliiton vieraslajikysely 2021
Markus Seppälä & Titta Vikstedt

Johdanto

Suomen luonnonsuojeluliitto (SLL) selvitti syksyllä 2021 kuntien vieraslajitilannetta ja käytössä olevia hallintakeinoja sähköisen Surveys-palvelun avulla. Kyselyn suunnitteluun osallistui SLL:n lisäksi myös Kuntaliitto ja Luontokunnat -verkosto sekä Luonnonvarakeskuksen asiantuntijoita.

Kysely lähetettiin Kuntaliiton toimesta sähköpostitse kuntien ympäristöviranhaltijoille ja -johtajille. Suomenkielisenä toteutettuun kyselyyn vastasi vuoden 2021 loka-marraskuussa 63 henkilöä, jotka edustivat yhteensä 64 kuntaa – viidesosaa kaikista Suomen 309 kunnasta. Vastajia oli Ahvenanmaata, Etelä-Karjalaa ja Kainuuta lukuun

ottamatta kaikista maakunnista (taulukko 1). Eniten kyselyyn saatiin vastauksia Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Keski-Suomen maakunnista.

Kyselyn tuloksia hyödynnetään haitallisiin vieraslajeihin liittyvässä viestinnässä, SLL:n Viekas LIFE -hankkeen kunnille suunnattujen tapahtumien valmistelussa sekä tulevien vieraslajihankkeiden suunnittelussa.

Etelä-Pohjanmaa:	Kuortane, Lapua, Ähtäri
Etelä-Savo:	Mikkeli, Pieksamäki, Savonlinna
Kanta-Häme:	Hausjärvi
Keski-Pohjanmaa:	Kaustinen
Keski-Suomi:	Joutsa, Konnevesi, Kyyjärvi, Muurame, Saarijärvi, Äänekoski
Kymenlaakso:	Hamina, Kouvola
Lappi:	Kemi, Tornio
Pirkanmaa:	Hämeenkyrö, Lempäälä, Tampere, Parkano
Pohjanmaa:	Kruunupyö, Vöyri
Pohjois-Karjala:	Joensuu, Kitee, Kontiolahti, Lieksa, Nurmes
Pohjois-Pohjanmaa:	Reisjärvi, Sievi, Oulu
Pohjois-Savo:	Kiuruvesi, Kuopio, Siilinjärvi
Päijät-Häme:	Lahti, Kärkölä, Orimattila, Padasjoki, Sysmä
Satakunta:	Rauma
Uusimaa:	Espoo, Helsinki, Hyvinkää, Järvenpää, Karkkila, Kauniainen, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Sipoo, Tuusula, Vihti
Varsinais-Suomi:	Aura, Kaarina, Koski TI, Marttila, Masku, Mynämäki, Paimio, Pöytyä, Raisio, Salo, Turku

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet kunnat maakunnittain

Vieraslajit ja vastuut kunnissa toimialoittain

Vastuu vieraslajityöstä jakautuu kunnissa ensisijaisesti teknisen toimialan ja ympäristötoimialan välille. Vastanneista kunnista (n=63) 92 %:ssa tekninen toimiala ja 73 %:ssa ympäristötoimiala osallistuvat haitallisten vieraslajien hallintaan (taulukko 2).

Toimiala	%
Tekninen	92 % (58)
Ympäristö	73 % (46)
Maaomaisuuden hallinta	13 % (8)
Muu toimiala	8 % (5)
Kaupunkisuunnittelu	3 % (2)
Kulttuuri- ja vapaa-aika	3 % (2)

Taulukko 2. Kuntien vieraslajityöhön osallistuvat toimialat.

Vastaajia pyydettiin myös kuvailemaan avoimessa vastauskentässä, miten kunnissa vieraslajeihin liittyvät tehtävät ja vastuut on jaettu eri toimialojen välillä. Avoimen kentän vastausten (n=62) perusteella vieraslajeihin liittyvät vastuutehtävät jaettiin seuraaviin teemoihin:

Kartoitus, seuranta ja havaintojen kerääminen

Kunnissa vastuu vieraslajien kartoittamisesta ja havaintojen keräämisestä

kuuluu tavallisimmin ympäristötoimelle (14 vastausta) ja tekniselle toimelle (11 vastausta). Niin ikään tiedossa olevien vieraslajiesiintymien seurantaan vastaajakunnissa tekevät tekninen toimiala (11 vastausta) tai ympäristötoimiala (10 vastausta).

Vieraslajien torjunta

Vieraslajien torjuntatehtävät kuuluvat tavallisimmin tekniselle toimialalle (37 vastausta), ja harvemmin ympäristötoimelle (6 vastausta) tai maaomaisuuden hallintayksikölle (5 vastausta).

Vieraslajityön koordinointi

Vieraslajeihin liittyvää koordinointityötä tehdään vastausten perusteella vain harvassa kunnassa, mutta tehtävä kuuluu tavallisimmin ympäristötoimelle (7 vastausta).

Vieraslajiviestintä

Ympäristötoimi hoitaa tavallisimmin vieraslajeihin liittyviä viestintätehtäviä (27 vastausta), harvemmin myös tekninen toimi (8 vastausta). Ympäristötoimen tehtäviin kuuluu myös tavallisesti asukkaille suunnattu vieraslajineuvonta (9 vastausta).

Kuntien vieraslajitilanne

Kyselyyn osallistuneista kunnista valtaosassa esiintyy Suomen yleisimpiä haitallisia vieraskasvilajeja: jättipalsamia (97 %), jättiputkia (97 %), komealupiinia (97 %) ja kurtturuusua (94 %) (taulukko 3).

Kunnissa havaitut haitalliset vieraslajit (n=63)	
Jättipalsami	97 %
Jättiputket (<i>Heracleum persicum</i>)	97 %
Komealupiini	97 %
Kurtturuusu	94 %
Supikoira	70 %
Minkki	60 %
Japanin-, sahalin- ja tarhatatar	59 %
Etelänruttojuuri	54 %
Espanjansiruetana	52 %
Valkohäntäkauris	49 %
Täplärapu	32 %
Kanadanhanhi	30 %
Jokin muu, mikä	22 %
Kanadanvesirutto	16 %
Keltamajavankaali	13 %
En osaa sanoa	2 %

Taulukko 3. Kunnissa havaittuja vieraslajeja.

Kunnissa havaituista vieraseläinlajeista supikoira (70 %), minkki (60 %) ja valkohäntäkauris (49 %) mainittiin useimmiten. Etelänruttojuurta ja valkohäntäkaurista lukuun ottamatta, kaikki taulukossa esitetyt lajit kuuluvat joko Suomessa tai EU:ssa *haitalliseksi säädettyihin vieraslajeihin*.

Vaihtoehdossa ”Jokin muu, mikä?” mainitut lajit olivat keltalammikki, lännenpalsami, rehuvuohenherne, kanadankoiransilmä, rohtoraunioyrtti, villikaniini (citykani), pensaskanukka, terttu-selja, viitapihlaja-angervo, isotuomipihlaja, karhunköynnökset sekä isosorsimo. Kaksi vastaajaa mainitsi myös lehtokotilon, mikä ei kuulu vieraslajeihin Suomessa.

Yleisimmin kunnissa torjutaan eniten havaittuja haitallisia vieraskasvilajeja jättiputkia ja jättipalsamia (taulukko 4).

Kunnissa torjutut haitalliset vieraslajit (n=63)	
Jättiputket (<i>Heracleum persicum</i>)	87 %
Jättipalsami	78 %
Kurtturuusu	65 %
Komealupiini	54 %
Japanin-, sahalin- ja tarhatatar	30 %
Espanjansiruetana	24 %
Supikoira	21 %
Etelänruttojuuri	19 %
Minkki	19 %
Jokin muu, mikä	18 %
Keltamajavankaali	6 %
Valkohäntäkauris	6 %
En osaa sanoa	5 %
Kunta ei tee minkään vieraslajin torjuntaa	3 %
Kanadanhanhi	3 %
Kanadanvesirutto	0 %
Täplärapu	0 %

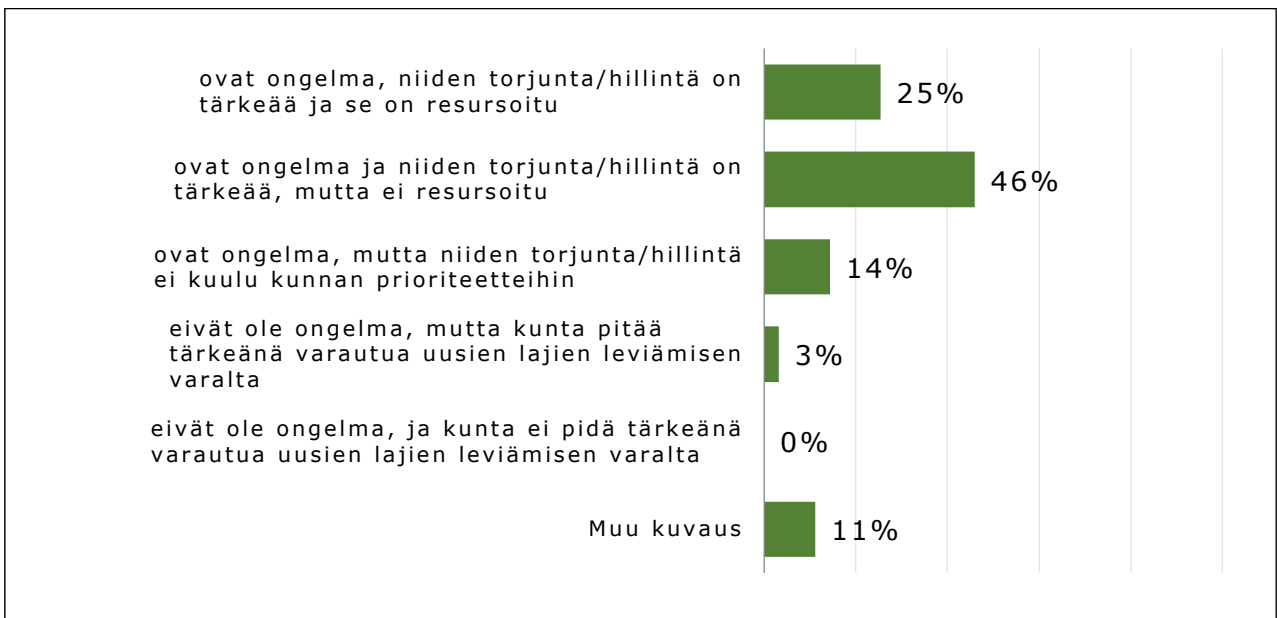
Taulukko 4. Kunnissa torjuttavia vieraslajeja.

Taulukossa listattujen lajien lisäksi kuntien mainittiin torjuvan karhunköynnöksiä, viitapihlaja-angervoa, isotuomipihlajaa, pensaskanukkaa, mustapäätanaa, terttuseljaa, vuorivaahteraa, villikania, rottaa, pikkutalviota, hampupuvillakkoa ja rehuvuorenhernettä.

Kyselyssä kartoitettiin myös kuntien edustajien näkemyksiä oman kuntansa vieraslajitilanteesta ja vieraslajien haittoihin varautumisesta. Suurin osa kyselyyn vastanneista kunnista (85 %) kokee vieraslajien olevan ongelma

kunnassa, mutta varautuminen niihin vaihtelee. Kunnista vain 25 % on kyselyn perusteella osoittanut riittävästi resursseja vieraslajityöhön. Melkein puolet vastaajista (46 %) totesi, että kunnassa vieraslajityöhön on varattu riittämättömästi tai ei lainkaan resursseja. Toisaalta 14 %:ssa kunnista vieraslajien torjunnan ei nähdä kuuluvan kunnan prioriteetteihin. Vain 3 % vastaajista totesi, että vieraslajit eivät tällä hetkellä ole ongelma kunnassa, joskin niihin varautumista pidetään tärkeänä.

Mikä väittämä kuvaa parhaiten kokemusta vieraslajeista ja niiden haitallisista vaikutuksista kunnassa? Haitalliset vieraslajit... (n=63)

Kaavio 1. Kyselyyn vastanneiden arvio oman kuntansa vieraslajitilanteesta ja vieraslajeihin varautumisesta.

Kuntien haitallisten vieraslajien hallintatoimet

Linjaukset, työsuunnitelmat ja budjetointi

Kyselyyn vastanneista kunnista vain harva on tehnyt haitallisten vieraslajien hallintaan oman kunnan hallinnossa vahvistetun strategian (8 %) tai sisällyttänyt vieraslajit osaksi muuta ohjelmaa (8 %) (taulukko 5). Muutama kunta mainitsi, että vieraslajistrategia on suunnitteilla (5 %).

Kuntien käytössä on vieraslajilinjaus tai -strategia (n=63)	
Ei ole	68 %
Kyllä on	8 %
Ei erillistä, mutta vieraslajit huomioitu LUMO-strategiassa tai muussa kunnan ohjelmassa.	8 %
Ei, mutta sellainen on kehitteillä.	5 %
Muu tilanne	11 %

Taulukko 5. Vieraslajistrategiat ja -linjaukset kunnissa.

Vieraslajeihin liittyviä tavoitteita on kirjattu harvoin myös erillisiin työohjelmiin (taulukko 6). Vastanneista kunnista yhteensä 16 % on vienyt vieraslajitehtävät erilliseksi työohjelmaksi tai osaksi muita työohjelmia ja muutamissa vastanneissa kunnissa (6 %) sellainen on suunnitteilla. ”Muu tilanne”-vastauksissa muun muassa mainittiin, että erillisiä ohjeita ja suunnitelmia on, mutta niitä ei ole vahvistettu työohjelmiksi.

Kunnalla on vieraslajien torjunnan työohjelma (n=63)	
Ei ole	48 %
Kyllä, erillinen työohjelma	8 %
Kyllä, osana luonnon- ja metsänhoidon suunnittelua	8 %
En osaa sanoa	17 %
Ei, mutta sellainen on kehitteillä	6 %
Muu tilanne	13 %

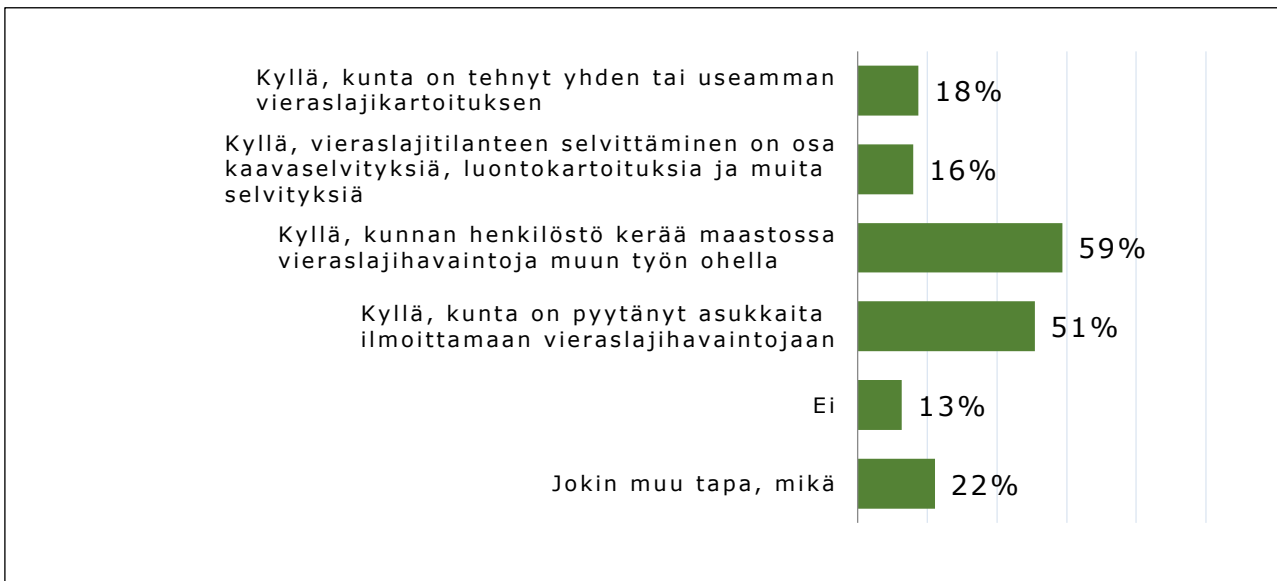
Taulukko 6. Vieraslajityöohjelmat kunnissa.

Vain 19 % kyselyyn vastanneista kunnista kertoo varaavansa kunnan budjettiin erityisesti vieraslajityöhön merkittävää rahaa. Lisäksi 6 % vastanneista kunnista tekee vieraslajien torjuntaa ensisijaisesti erillisellä hankerahoituksella. Kunnat, joissa erillistä vieraslajibudjettia tai ulkopuolista rahoitusta ei ole, hoitavat vieraslajien torjunnan muun ympäristönhoidon yhteydessä.

Vieraslajien kartoitus ja vieraslajitiedon hallinta

Suurin osa kyselyyn vastanneista kunnista kartoittaa vieraslajeja yhdellä tai useammalla keinolla (kaavio 2). Ainoastaan 13 % kunnista ei tee mitään vieraslajitiedon keruuta. Tyypillisin tapa kartoittaa vieraslajeja on havaintojen keruu maastossa muiden töiden ohessa (59 % vastaajista). Puolet (51 %) kunnista on pyytänyt asukkaitaan ilmoittamaan vieraslajihavainnoista. Kunnista 18 % on tehnyt erillisen vieraslajikartoituksen.

Monivalintakysymys: Kartoitetaanko tai kerätäänkö kunnassa havaintoja vieraslajeista? (n=63)

Kaavio 2. Kuntien vieraslajihavaintojen keruukäytäntöjä.

Kunnista 16 % puolestaan on kartoittanut vieraslajeja osana kaavaselvityksiä, luontokartoituksia tai muita selvityksiä. ”Jokin muu tapa, mikä” -vastauksissa tiedonkeruutavoiksi mainittiin muun muassa asukkaiden ohjaaminen havaintojen ilmoittamiseen vieraslajit.fi -sivustolla sekä laji.fi -sivustolle ilmoitettujen oman kunnan alueen vieraslajihavaintojen seuraaminen.

Kuntien tavat hallinnoida vieraslajien havaintotietoa vaihtelevat suuresti ja osa kunnista käyttää useita tiedonhallintalustoja (taulukko 7). Yleisin tapa pitää yllä vieraslajitietoja on kirjata havainnot kunnan omiin tietojärjestelmiin (43 % vastaajista). Kunnat tallentavat havaintoja myös vieraslajit.fi -sivuston lomakkeiden kautta (37 % vastaajista) sekä laji.fi -

sivuston lomakkeiden kautta (16 % vastaajista).

Kuntien vieraslajihavaintojen hallinnoinnissa käyttämät tietojärjestelmät (n=63)	
Kunnan oma tietojärjestelmä	43 %
Vieraslajit.fi -sivuston lomakkeet	37 %
Laji.fi -tietokannan lomakkeet	16 %
Ei mitään tietojärjestelmää käytössä	30 %
Muu tapa	25 %

Taulukko 7. Kuntien vieraslajihavaintotietojen tallennuksessa hyödyntämät tietojärjestelmät.

Kyselyyn vastanneista kunnista 30 % ei kirjaa vieraslajihavaintoja minnekään ja 25 % ilmoitti, että heillä on jokin muu tiedonhallintakäytäntö.

Vieraslajien torjuntakäytännöt

Kunnat tekevät vieraslajien torjuntaa tavallisimmin (81 % vastaajista) omana työnään eli kunnan henkilöstön toimesta.

Kunnista 49 % ilmoitti teettävänsä torjuntatoimia urakoitsijalla. Vain 5 % kunnista ei tee lainkaan vieraslajien torjuntaa.

Vieraslajien torjunnassa kunnat luottavat etenkin mekaaniseen torjuntaan, kuten niittämiseen, kaivamiseen ja pintamaan poistoon (97 % vastaajista). Vastaajista 57 % kertoi kuntansa käyttävänsä myös kemiallisia torjunta-aineita. Kyselyyn vastanneista 6 % sanoi, että heidän kunnassaan testataan tai käytetään fysikaalista torjuntaa.

Vieraslajijätteen käsittely

Vastaajista 38 % kertoi, että kunnasta löytyy vieraslajijätteen käsittely- tai vastaanottoaika – 30 % kunnista tällaista paikkaa ei ole. Vastaajista 10 % ei osannut sanoa, onko kunnassa vieraslajijätteen käsittelypaikka. Kuntien edustajista 22 % vastasi kysymykseen vaihtoehdolla ”*Muu tilanne*”, jolloin tavallisimmin todettiin, että vieraslajijätteen käsittelystä vastaa paikallinen jätehuolto-toimija.

Vieraslajiyhteistyö

Kunnat tekevät vieraslajiyhteistyötä useiden eri tahojen kanssa. Kyselyyn vastanneet kunnat tekevät tavallisimmin yhteistyötä asukkaiden (61 %) ja paikallisten yhdistysten (40 %) kanssa.

Alueellisten ja kansallisten järjestöjen kanssa yhteistyötä tekee 26 % kunnista. Alueen ELY-keskuksen kanssa yhteistyötä tekee viidesosa (21 %) vastaajista. 10 % kunnista ilmoitti tekevänsä yhteistyötä naapurikuntien kanssa ja vain 7 % yritysten kanssa. Vastanneista kunnista 21 % ei tee mitään vieraslajiyhteistyötä.

Vieraslajiviestintä

Yli puolelta (52 %) vastanneista kunnista löytyy oma verkkosivunsa haitallisille vieraslajeille ja 37 % ilmoitti vieraslajeja käsittelevän sivun puuttuvan kunnan kotisivuilta. Kuntien edustajista 11 % vastasi kysymykseen ”*Muu tilanne*”.

Kunnat kertoivat vieraslajisivuilta löytyvän muun muassa perustietoa haitallisista vieraslajeista ja niiden vaikutuksista (85 %), ohjeita vieraslajien torjuntaan (67 %) ja vieraslajihavaintojen ilmoittamiseen (56 %) sekä kuvauksia kunnassa tai Suomessa yleisesti esiintyvistä haitallisista vieraslajeista (49 %). Lisäksi kuntien vieraslajisivut sisältävät tietoa vieraslajien leviämistavoista (36 %), vieraslajijätteen käsittelystä omalla kiinteistöllä (36 %) ja ohjeita vieraslajijätteen toimittamisesta jatkokäsittelyyn (36 %). Avoimessa vastauskentässä useat kunnat totesivat, että haluaisivat tehdä enemmän asukkaille suunnattua vieraslajiviestintää.

Kuntien vieraslajeihin liittyvät ohjeistus- ja koulutustarpeet

Kyselyssä kartoitettiin myös kuntien vieraslajeihin liittyviä tieto- ja koulutustarpeita. Vastausten perusteella kunnat kaipaavat haitallisista vieraslajeista lisää valtakunnallisia ohjeistuksia ja suosituksia.

Lisää tietoa kaivattiin useista eri teemoista (kaavio 3). Keskimäärin erittäin tärkeänä tai tärkeänä pidettiin ohjeistusten ja koulutuksen lisäämistä niin vieraslajien kartoitukseen, kartoitus- ja torjunta-yhteistyöhön (asukkaat ja yhdistykset), vieraslajilainsäädäntöön ja maanomistajien velvollisuuksiin, hanke- ja rahoitus-

tusmahdollisuuksiin kuin etenkin vieraslajijätteen loppukäsittelyyn ja asukkaille suunnattuun vieraslajiviestintään liittyen.

Lisäksi kyselyyn vastaajat ehdottivat useita muita koulutusteemoja avoimessa vastauskentässä – muun muassa liittyen vieraslajien huomioimiseen maankäytön suunnittelussa, vieraslajien torjuntamenetelmiin ja vieraslajeihin liittyvien vaatimusten kirjaamiseen aliorakoitsijoiden sopimuksiin. Lisäksi kunnat olivat muun muassa kiinnostuneita kuulemaan esimerkkejä muiden kuntien vieraslajityöstä.

Miten tärkeänä kunta pitää seuraavia teemoja, ajatellen vieraslajien hallinnan ohjeistusta tai koulutusta? (n=63)

Asteikko 1–5 (ei tärkeä–erittäin tärkeä)

Kaavio 3. Kuntien vieraslajiohjeistuksiin ja -koulutukseen liittyviä tarpeita.

Yhteenveto

Suurin osa kyselyyn vastanneiden kuntien edustajista on sitä mieltä, että vieraslajit aiheuttavat ongelmia kunnan alueella. Kunnat pyrkivätkin vähentämään vieraslajien aiheuttamia monin keinoin, joskin vieraslajien torjuntaan varatut resurssit ovat kunnissa hyvin niukat – vain viidesosa kunnista varaa budjettiinsa erikseen rahaa vieraslajihaittojen ehkäisyyn.

Melkein kaikki kyselyyn vastannet kunnat tekevät jotain vieraslajityötä, mutta vain harvalla kunnalla on erillinen vieraslajistrategia tai vieraslajien torjunnan työohjelma.

Vieraslajityön yleisin muoto on vieraslajien torjunta, jota tekee 97 % kyselyyn vastanneista kunnista. Vieraslajien torjuntaa kunnissa tehdään pääasiassa mekaanisesti, mutta myös kemiallinen torjunta on käytössä yli puolessa kunnista. Torjuntatyön suorittaa pääasiassa kunnan oma henkilöstö. Lisäksi kunnat tekevät yhteistyötä useiden eri tahojen kanssa – tyypillisimmin alueen asukkaiden ja paikallisten yhdistysten kanssa.

Yli puolet kunnista kartoittaa vieraslajeja – yleensä muiden maastotöiden ohella tai asukkaiden havaintoilmoitusten avulla.

Vieraslajitiedon hallinnan käytännöt vaihtelevat suuresti. Yleisimmin kunnat tallentavat havainnot omiin tietojärjestelmiinsä ja jopa 30 % kunnista ei kirjaa vieraslajihavaintoja minnekään.

Vähän yli puolella kyselyyn vastanneista kunnista on erillinen kunnan asukkaille osoitettu vieraslajisivusto, joka tyypillisesti sisältää perustietoa haitallisista vieraslajeista ja niiden vaikutuksista sekä ohjeita vieraslajien torjuntaan ja ilmoittamiseen. Kunnat ilmaisivat haluaan viestiä vieraslajeista asukkailleen kattavammin, mutta totesivat resurssien olevan siihen riittämättömät.

Kyselyn perusteella kunnilla on merkittävä tarve saada käyttöönsä vieraslajien hallintaan liittyvää tietoa, suosituksia ja koulutusta. Tietoa kaivataan niin vieraslajikartoituksesta, kartoitus- ja torjuntayhteistyöstä asukkaiden ja yhdistysten kanssa, vieraslajilainsäädännöstä, hanke- ja rahoitusmahdollisuuksista kuin vieraslajijätteen käsittelystä ja vieraslajiviestinnästä.

Viekas LIFE -hanke (Finvasive LIFE, LIFE17 NAT/FI/000528) on saanut rahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta, jonka avulla tuetaan ympäristö- ja luonnonsuojeluhankkeita ja sitä kautta EU:n ympäristöpolitiikan toimeenpanoa. Tämän julkaisun sisältö heijastelee sen tekijöiden näkemyksiä, eikä Euroopan komissio tai EASME ole vastuussa aineiston sisältämien tietojen käytöstä.